

pvo

Pleegouders Versterken in Opvoeden

Pleegouders Versterken in Opvoeden: empirisch onderbouwde modules in behandelpleegzorg

Frank Van Holen

Dr. Femke Vanschoonlandt

Prof. Dr. Johan Vanderfaeillie

Inhoud

- ✓ Achtergrond PVO
- ✓ Ontwikkeling PVO
- ✓ Modules
  - PVO-Sociaal-Interactioneel model (PVO-SIM) - 3-12jaar
  - PVO-Geweldloos Verzet (PVO-GV) - 6-18 jaar
- ✓ Effectiviteit PVO
  - Onderzoeksopzet
  - Resultaten
- ✓ Implementatie PVO

pvo

Pleegouders Versterken in Opvoeden

Achtergrond van PVO

'Waarom extra ondersteuning voor pleegouders?'

Pleegzorg is waardevol

- ✓ Pleegzorg biedt minder discontinuïteit vergeleken met een begeleidingstehuis (van IJzendoorn, 2010)
- ✓ Kinderen krijgen meer persoonlijke aandacht, liefde en structuur
- ✓ De psychologische uitkomsten (Roy, Rutter & Pickles, 2000; Johnson, Browne & Hamilton-Giachritis, 2006; Brown, 2008) en lange termijn uitkomsten zijn beter in vergelijking met andere vormen van uithuisplaatsing (Barber, Delfabbro, & Cooper, 2001; Brown, 2008)

Pleegzorg is kwetsbaar

- ✓ (Delen van opvoedingsverantwoordelijkheid met ouders)
- ✓ Gedragsproblemen van pleegkinderen

Gedragsproblemen

< 6 jaar		6-12 jaar	
Gedrag	Hoe vaak?	Gedrag	Hoe vaak?
Wil in alles direct zijn/haar zin hebben	85.7%	Eist veel aandacht op	73%
Wil veel aandacht	83.7%	Maakt veel ruzie	58.9%
Kan niet wachten, alles moet nu gebeuren	77.6%	Koppig, stuurs of prikkelbaar	58.3%
Koppig, stuurs of prikkelbaar	75%	Is thuis ongehoorzaam	53.3%
Opstandig	69.4%	Liegt of bedriegt	53.9%
Gaat snel over van de ene bezigheid naar de andere	69.4%		
Boze buien	61.2%		
Snel van streek als iets tegenzit	61.2%		
Kan niet stilzitten, is onrustig of hyperactief	59.2%		
Kan zich niet concentreren, kan niet lang de aandacht ergens bij houden	57.2%		
Ongehoorzaam	55.1%		
Straffen verandert zijn/haar gedrag niet	55.1%		

Gedragsproblemen nemen niet af

- ✓ Internationaal: slechts enkele onderzoeken rapporteren een daling van het probleemgedrag bij reguliere pleegzorg. De meeste onderzoeken rapporteren evenveel of zelfs een toename van probleemgedrag en dit ongeacht de respondent (PO, PK, PZW) (Vanderfaeillie & Van Holen, 2010)
- ✓ Vlaanderen: probleemgedrag PK neemt toe:
  - op groepsniveau: van 24% naar 40% PK met matig tot ernstig probleemgedrag (Van Holen, Vanderfaeillie, & Trogh, 2007)
  - op individueel niveau: 8 PK (16%) hebben na twee jaar minder, 23 evenveel (47%) en 18 meer (37%) probleemgedrag (Vanderfaeillie, Van Holen, Vanschoonlandt, Robberechts, & Stroobants, 2013)

Gedragsproblemen geassocieerd met

✓ Verhoogde opvoedingsstress

- 71.8% van de PM met PK met externaliserende gedragsproblemen heeft een verhoogd stressniveau (Vanschoonlandt, Vanderfaeillie, Van Holen, De Maeyer, & Robberechts, 2013)

✓ Minder efficiënt opvoeden

- 10-25% van PM vertoont inadequaat opvoedgedrag (weinig betrokken op PK, inconsequent straffen, geen regels aanleren, ...; Vanderfaeillie, Van Holen, Trogh, & Andries, 2012)
- Gedragsproblemen hebben een directe negatieve invloed op het opvoedgedrag en resulteren in minder ondersteunend opvoedgedrag en meer negatieve controle (Vanderfaeillie, Van Holen, Trogh, & Andries, 2012) dat op zijn beurt ...
- 46.2% van de pleegmoeders stelt opvoedgedrag dat eerder geassocieerd is met een toename van de gedragsproblemen (bijv. minder positief ouderlijk gedrag, meer hard straffen, minder regels en straffen, ...) (Vanschoonlandt, Vanderfaeillie, Van Holen, De Maeyer, & Robberechts, 2013)

Gedragsproblemen geassocieerd met

✓ Breakdowns:

- Internationaal geschat op 25-50% (Minty, 1999)
- In Vlaanderen worden ze geschat op 44%:
gedragsproblemen PK voornaamste reden voor stopzetten
pleeggezinplaatsing (Vanderfaeillie & Van Hoen, 2010)

Besluit

- ✓ Pleegzorg is kwetsbaar en moet worden versterkt
- ✓ Pleegzorg kan worden versterkt
  - Extra begeleiding en aanvullende cursussen voor PO maken dat gedragsproblemen en opvoedingsbelasting verminderen, de balans draaglast-draagkracht verbetert en de opvoedingssituatie stabiel wordt (Damen & Pijnenburg, 2005; Dorsey e.a., 2008)
  - Deze trainingen zijn het effectiefst wanneer ze worden aangeboden terwijl het PK in het PG is en PO feedback krijgen (Dorsey e.a., 2008)
  - Verschillende onderzoeken en programma's (o.a. MTFC-model) in het buitenland hebben aangetoond dat PO kunnen leren omgaan met probleemgedrag waardoor probleemgedrag afneemt (Fisher e.a., 2000, Nilsen, 2007)

pvo

Pleegouders Versterken in Opvoeden

Ontwikkeling PVO

Algemene beslissingen PVO

✓ Leeftijdssrange

✓ Theoretische basis

- Sociaal-Interactioneel Model (SIM; 3-12j)
- Geweldloos Verzet (GV; 6-18j)

✓ Trainer

✓ Vorm

- 10 wekelijkse individuele sessies bij pleegouders thuis
- 3 groepssessies
- Bovenop reguliere pleegzorgbegeleiding
- Intake + afsluiting samen met pleegzorgbegeleider

Trainingshandboeken SIM/GV

- ✓ Deel I: probleemstelling, doelstellingen, theoretische achtergrond
- ✓ Deel II: richtlijnen bij het gebruik van de interventies
- ✓ Deel III: handleiding trainers

Trainingshandboeken SIM/GV

✓ Materialen:

- DVD getuigenissen van pleegouders
- DVD rollenspel minder gangbare interventies
- Hand-outs (voorbeeldbrieven, huiswerkbladen, ...)
- Samenvattende slides
- Werkmappen voor pleegouders met verschillende folders
- Behandelchecklisten trainers

pvo

Pleegouders Versterken in Opvoeden

Module Sociaal Interactioneel Model PVO – SIM (3-12j)

Ontwikkeling van de interventie

- ✓ Consensus dat aanpassing van evidence-based interventies aan de behoeften van pleegouders erin kan zijn

- ✓ Beslissingen aangaande

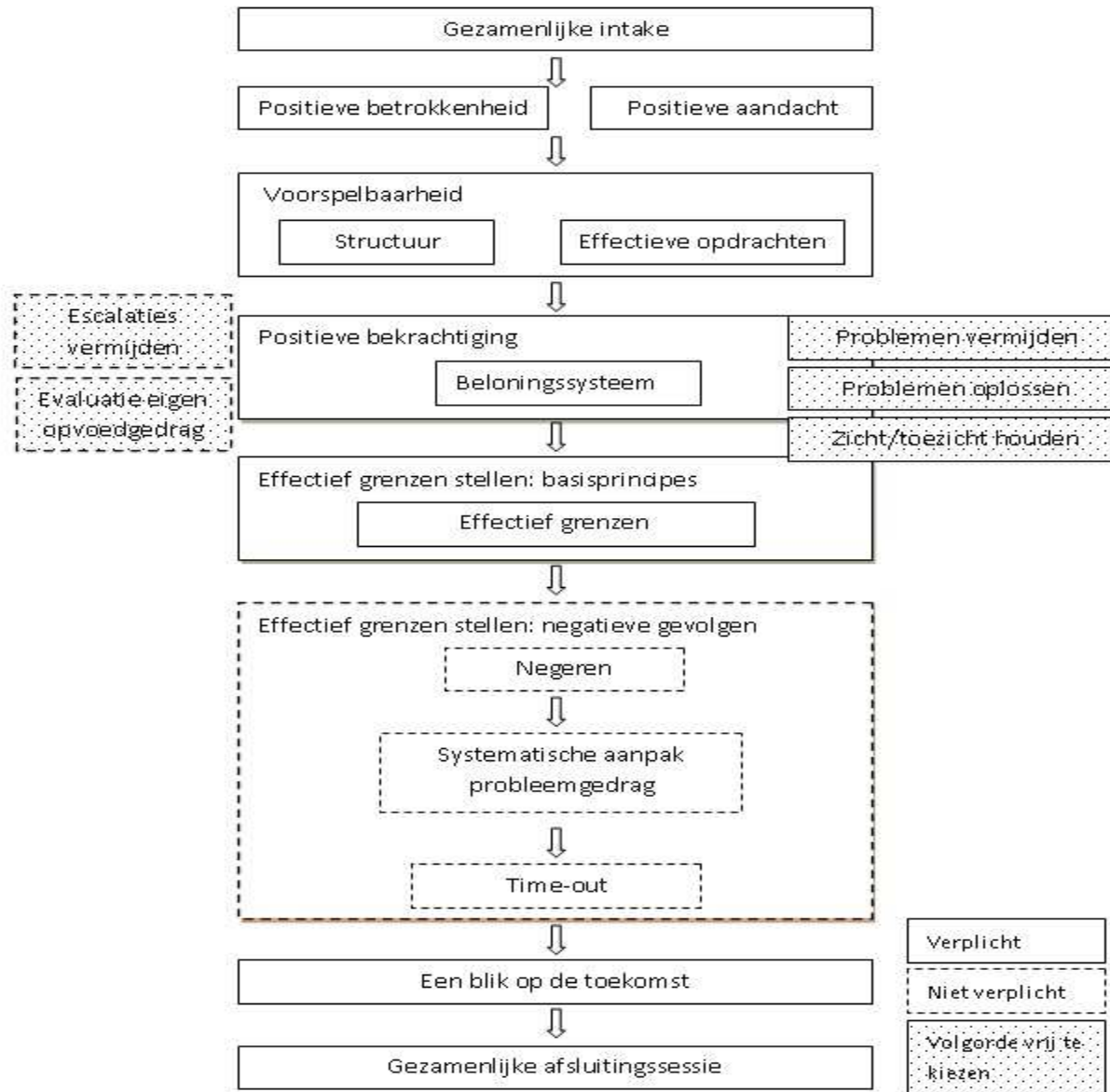
- Sociaal-Interactioneel Model
- Kenmerken van effectieve oudertraining
- Specifieke noden van pleegkindere

- Vijf opvoedingsvaardigheden
- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

- Vijf opvoedingsvaardigheden
- 1. Reflectief functioneren
- 2. Vertrouwen in beschikbaarheid pleegouder bevorderen
- 3. Zelfwaardegevoel bevorderen
- 4. Autonomie stimuleren
- 5. Gevoel tot gezin te behoren bevorderen

PVO-SIM: Overzicht inhoud interventie

Module 1a: Positieve betrokkenheid

1. Nood aan acceptatie en betrokkenheid

Pleegkinderen tonen deze nood niet altijd.

2. Tips om acceptatie en betrokkenheid te tonen

- Aandacht geven en interesse tonen voor activiteiten van kind
- Aandachtig luisteren en meeleven
- Ik-boodschappen gebruiken

Niet: "Wat ben je toch vervelend, ga toch eens uit de weg."

Wel: "Ik vind het lastig dat je hier nu speelt, zo kan ik niet opschieten."

3. Invoeren van dagelijks leuk moment

Module 1b: positieve aandacht

Tips bij geven van complimenten:

-Wees specifiek en concreet

Niet: *“oh, je bent toch een schat”*

Wel: *“ik vind het fijn dat je zo rustig alleen aan het lezen bent, zo kan ik het eten maken.”*

-Geef de aanmoediging of het compliment direct en vaak

-Verpak het compliment niet in negatieve commentaar

-Geef complimenten met glimlach, oogcontact en enthousiasme

-Ga op zoek naar positief gedrag, wacht niet op perfectie

-Zoek naar complimenten die jouw pleegkind leuk vindt

Module 2a: Structuur bieden

- Structureren van tijd en van plaats
  - Dag- en weekschema's
  - Overgangsrituelen
  - Vaste plaatsen voor vaste activiteiten
- Duidelijke afspraken en huisregels
  - Pictogrammen

Module 2b: Effectieve opdrachten geven

Pleegmoeder 1

Zou je jouw kamer niet eens opruimen?

Stop daar nu eens mee.

Pleegmoeder 2

Lies, ik wil dat je nu jouw speelgoed in de groene doos stopt.

Koen, ik wil dat je de bal over de grond rolt.

Module 2b: Effectieve opdrachten geven

Tips bij geven van opdrachten:

- Geef opdrachten op een beleefde, vriendelijke manier
- Formuleer opdrachten op een directe manier
- Geef één opdracht per keer
- Geef duidelijke en concrete opdrachten
- Geef start-opdrachten in plaats van stop-opdrachten
- Hou het kort
- Geef een compliment als het kind gehoorzaamt
- Zorg dat je de aandacht hebt van het kind bij het geven van de opdracht

Module 3: Beloningssysteem

Hoe een beloningssysteem opstellen?

1. Beschrijf het gewenste gedrag zo concreet mogelijk

- in positieve termen
- deel het zo nodig op in deelstapjes

2. Maak een lijst van beloningen

- Kleine motivators
- Kleine alledaagse beloningen
- Grotere speciale beloningen voor het volhouden

3. Bepaal waar je de lat legt voor de verschillende beloningen

4. Bepaal een moment waarop beloningssysteem ingevuld wordt en beloning gegeven wordt

Module 3: Beloningssysteem

Beloningssysteem gebruiken:

- Leg het beloningssysteem uit aan het pleegkind
- Gebruik het beloningssysteem consequent en consistent
- Geef ook complimenten

Beloningssysteem evalueren en afronden:

- Evolutie registreren en op basis hiervan aanpassingen doen
- Overgaan naar intermitterend belonen

Module 4: Effectief grenzen stellen/straffen

Basisprincipes:

- Consistent zijn
- Consequent zijn (Volhouden)
- Kalm blijven

Technieken voor het omgaan met ongewenst gedrag:

- Negeren
- Afkeuring gedrag en duidelijke instructie
- Instructie kracht bijzetten:
  - Natuurlijk gevolg: *tv uitzetten, bal afnemen*
  - Verlies van privilege: *vroeger gaan slapen, 10 minder computertijd*

Modules negatieve gevolgen

1. Negeren

Wat kan pleegouders helpen om negeren vol te houden?

2. Systematische aanpak probleemgedrag

Grens + gevolg vastleggen en duidelijk communiceren naar kind

3. Time-out

Pleegkind onttrekken van alle aandacht

Alternatief voor escalatie

Modules algemene opvoedingsvaardigheden

1. Zicht/toezicht houden
  - Praten met en luisteren naar pleegkind
  - Nagaan hoe kind zich gedraagt

2. Problemen voorkomen
  - Leg vooraf regels vast en bespreek deze met het kind
  - Voorzie een beloning voor gewenst gedrag
  - Maak een afspraak over ongehoorzaam gedrag
  - Zorg dat het kind leuke dingen te doen heeft

3. Problemen oplossen
  - Beschrijf het probleem
  - Zoek zoveel mogelijk oplossingen
  - Evalueer de voorstellen en maak een plan
  - Voer het plan uit
  - Evalueer het plan

Module 'blik op de toekomst'

Tips voor handhaven van veranderingen:

- Zorg voor jezelf
- Zoek steun
- Heb vertrouwen
- Grijp tijdig in

Hoe omgaan met toekomstige problemen?

A situatie	B gedrag	C gevolg
Structuur	Positief gedrag	Complimenten geven Beloningssysteem opzetten
Duidelijke regels en afspraken	Storend gedrag om aandacht te trekken of zin te krijgen	Negeren Time-out
	Regelovertrekend gedrag	Straf, logisch gevolg, verlies privilege
	Agressief, destructief gedrag	Time-out

pvo

Pleegouders Versterken in Opvoeden

Module Geweldloos Verzet PVO – GV (6-18j)

Specifieke elementen

- ✓ Flexibel protocol met richtlijnen om prioriteiten te stellen in gebruikte methoden
- ✓ Partijen in pleegzorg en manier waarop ze worden betrokken
- ✓ Tussentijdse ondersteuning (telefonisch / per mail)
- ✓ Protocol om pleegvaders te betrekken
- ✓ Ritueel einde

Inhoud (Cf. Ollefs, 2009; Omer, 2004, 2011; ...)

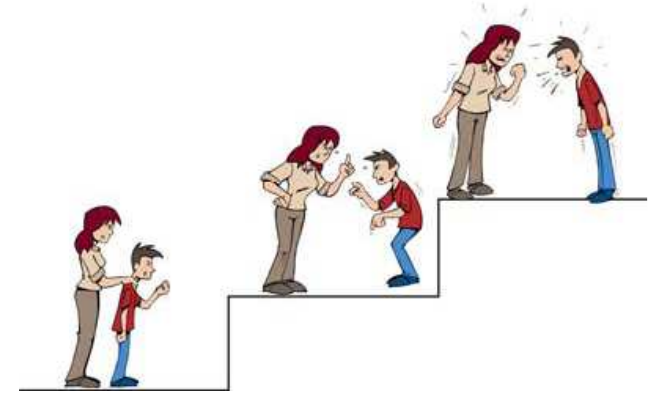
✓ 2 basisprincipes:

- 'vermijden van iedere vorm van geweld'
- 'actieve weerstand tegen probleemgedrag'

✓ uitgewerkt in 4 interventiegebieden:

- emotieregulatie / vermijden van escalatie
- relatiegebaren / stimuleren positieve interacties
- activeren sociale steun
- acties van actieve weerstand tegen probleemgedrag (cf. aankondiging, sit-in, telefoonronde, campagne van bezorgdheid, herstelgerichte actie, ...)

Preventie van escalatie

- ✓ Training in de-escalatie, zelfcontrole, standvastig zijn
- ✓ 3 concepten
  - Weerstand bieden aan provocaties – identificatie + alternatieven ontwikkelen
  - Niet-controlerende houding (kijk naar jezelf + vermijd acties met boodschap “Ik ben de baas”)
  - Uitstel van reactie (“smeed het ijzer als het koud is”)

Actieve weerstand tegen probleemgedrag

- ✓ Aankondiging
- ✓ Sit-in
- ✓ Telefoonronde
- ✓ Volgen
- ✓ Herstelgerichte actie
- ✓ Campagne van bezorgdheid
- ✓ ...

Aankondiging

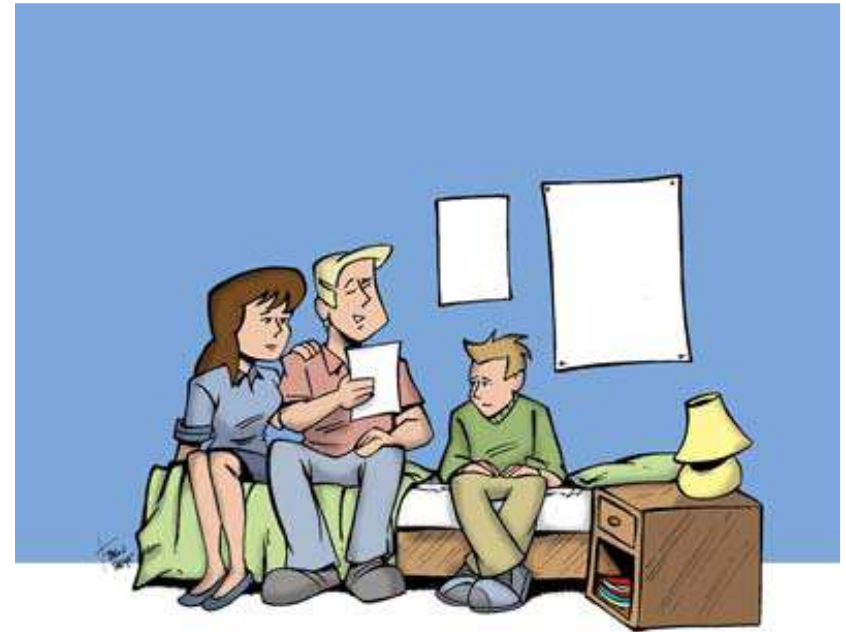
Aankondiging

✓ Doelen:

- definiëring behandeldoelen (ev. 3 manden)
- boodschap van geweldloosheid
- ritueel dat keerpunt aanduidt
- belangrijker voor ouders dan voor kind: verbintenis die ze tav zichzelf aangaan
- eerste actie gericht op verhoging ouderlijke aanwezigheid

✓ Verloop:

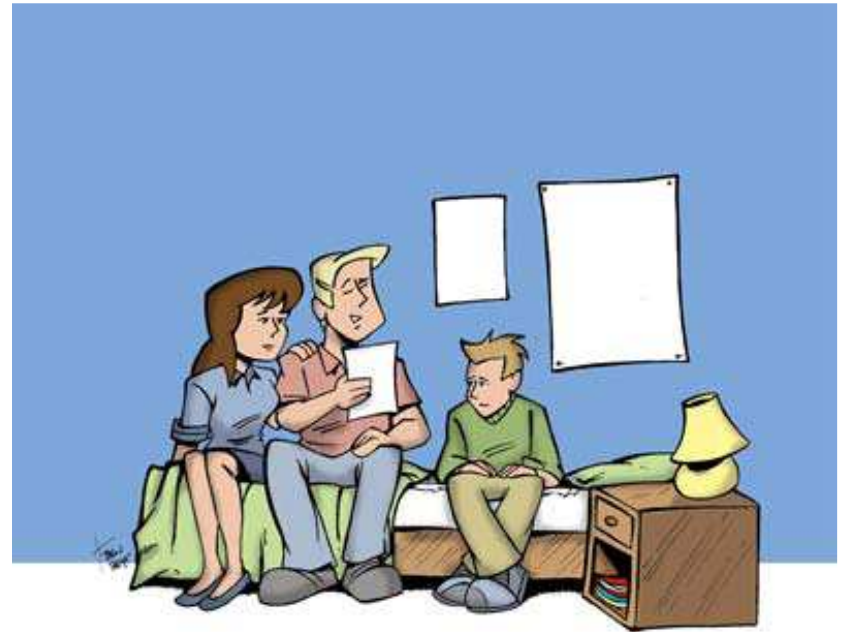
- Op een rustig moment
- PO's gaan kamer binnen
- Gaan zitten
- Lezen aankondiging voor
- Vertrekken

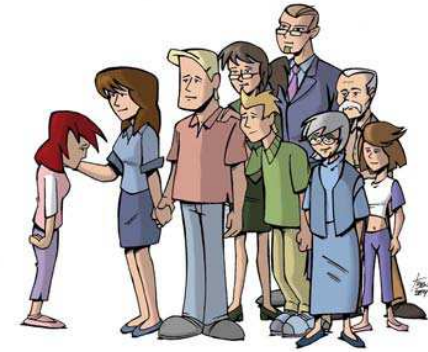
Aankondiging

✓ Taal – inhoud :

- niet-escalerend
- zeer concreet
- kort
- helder en vrij van dreiging
- geen gedragsinterpretaties
- niets beloven, wel : 'we zullen ons best doen'
- doelen zo klein mogelijk (bewaakbaar)

Ondersteuning

✓ Wetenschappelijk onderzoek

- sociale ondersteunende netwerken protectief met belangrijke impact op:
  - familiaal welbevinden
  - veerkracht kinderen
  - emotionele gezondheid en gedragsfunctioneren
  - positief ouderschap – positief ouderlijk gedrag

✓ Hoe?

- betrekken van pleegvaders
- activeren familiaal en sociaal ondersteunend netwerk
- 'ervaren' pleegouders als extra ondersteunend netwerk
- acties naar geboorteouders en biologische familie
- indien mogelijk supportersmeeting

Relatiegebaren

- ✓ Definitie:
onvoorwaardelijke uiting van
liefde / zorg op initiatief van de ouder

- ✓ Voorbeelden:
  - boodschappen van appreciatie, respect voor kwaliteiten
  - extraatjes of symbolische handelingen
  - metaforische verhalen
  - gemeenschappelijke activiteiten
  - erkennen van eigen inbreuken / fouten
  - album/doos van positieve herinneringen

pvo

Pleegouders Versterken in Opvoeden

Effectiviteit PVO

Onderzoeksopzet

Onderzoeksopzet

✓ Methode

- Randomized controlled trial (interventie – care-as-usual)
- Effectmeting voor de start, post-interventie (3.5 maanden later) en follow-up (drie maanden)
  - Breakdown
  - Gedragsproblemen (Child Behavior Checklist; CBCL)
  - Gezinsbelasting (Nijmeegse Vragenlijst voor de OpvoedingsSituatie; NVOS)
  - Opvoedgedrag (Schaal voor Ouderlijk Gedrag; SOG)
  - Sociale steun (# personen, emotionele en praktische steun)
- Tevredenheidsvragenlijst pleegouders en pleegzorgbegeleider (Beoordelingschaal voor Tevredenheid en Effect; BESTE)
- Handelingsregistratie trainers

Onderzoeksopzet

✓ Deelnemers

- Systematische screening van nieuwe pleeggezinplaatsingen
- Vrije aanmelding en screening van langer lopende pleeggezinplaatsingen

✓ Analyses

- Intention-to-treat
- ANCOVA
- Effectgroottes
  - $d < .20$ = verwaarloosbaar effect
  - $.20 < d < .50$ = klein effect
  - $.50 < d < .80$ = groot effect
  - $d > .80$ = zeer groot effect

pvo

Pleegouders Versterken in Opvoeden

Effectiviteit PVO

Onderzoekresultaten

Deelnemers

✓ 125 pleeggezinnen namen deel

61 PVO

47.5% jongens, 52.5% meisjes,
gemiddeld 6j SIM en 11.5j GV

72.1% al eens **eerder uit huis**
geplaatst

50.8% bestand, **49.2% netwerk**

26.2% alleenstaande pleegouder

PM van 21 **tot 70 jaar**

PV van 28 **tot 70 jaar**

42.6% pleegouders hoger
opgeleid

64 controlegroep

51.6% jongens, 48.4% meisjes,
gemiddeld 6j SIM en 12j GV

73.4% al eens eerder uit huis
geplaatst

45.3% bestand, 54.7% netwerk

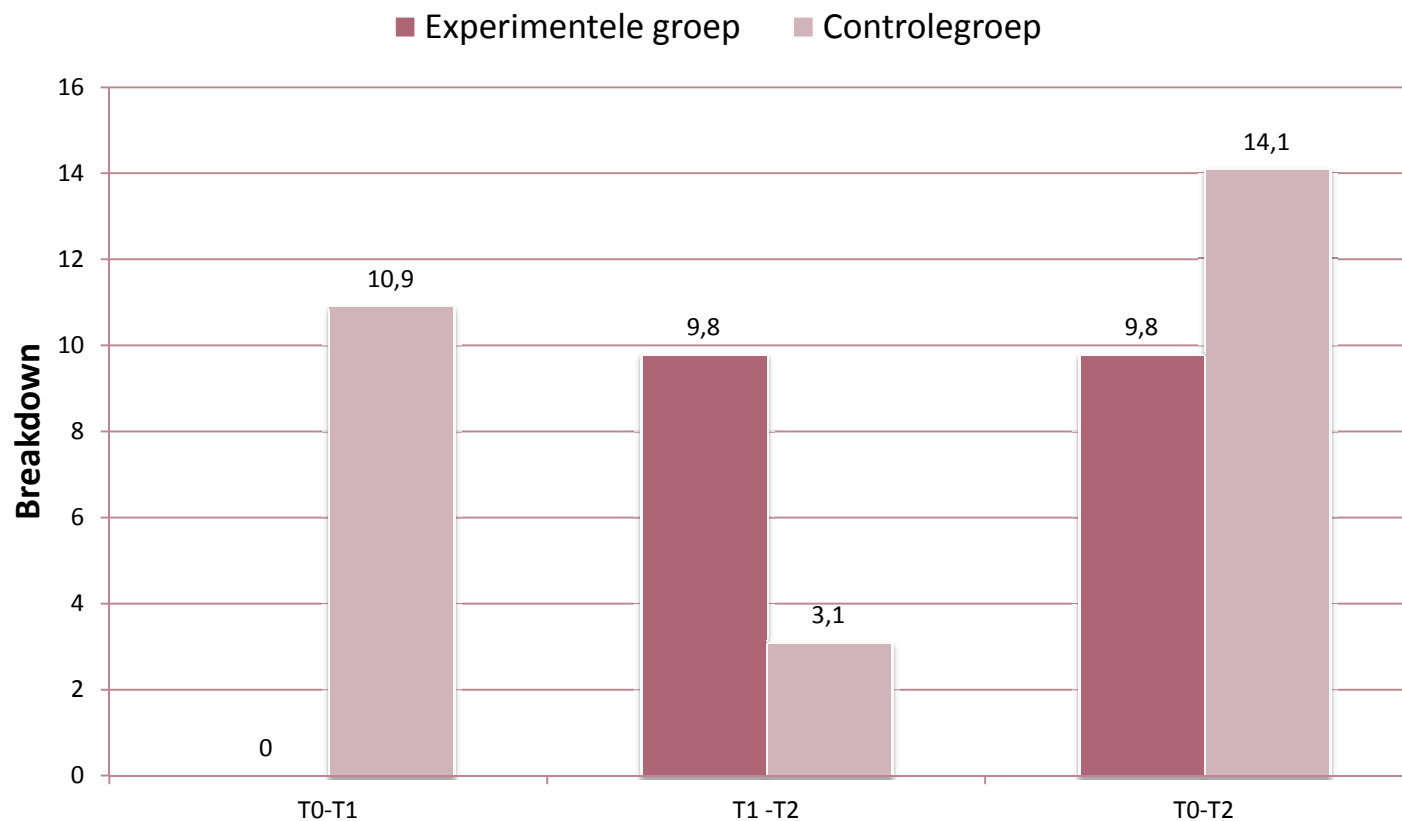
25% alleenstaande pleegouder

PM van 19 tot 71 jaar

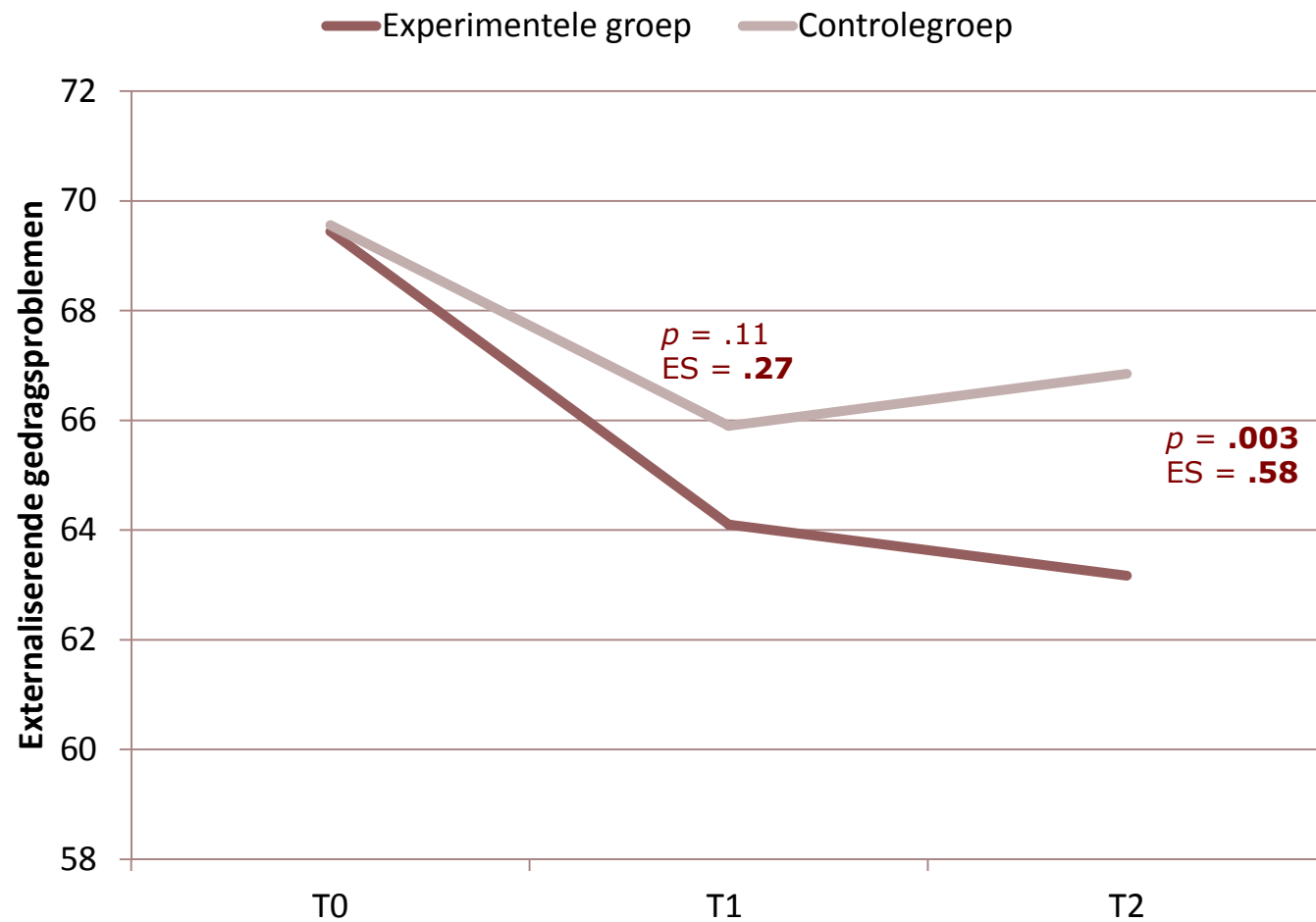
PV van 24 tot 75 jaar

37.5% pleegouders hoger
opgeleid

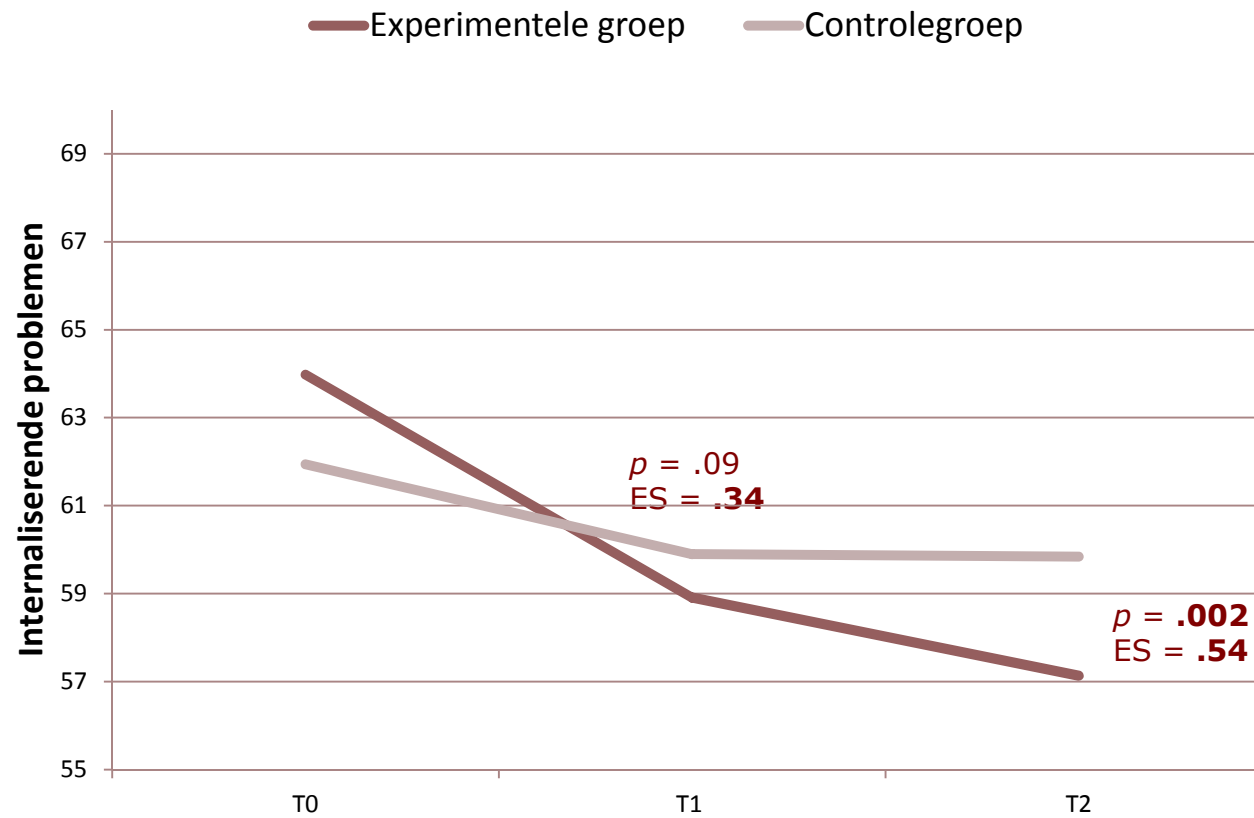
Effectiviteit van PVO: Breakdown

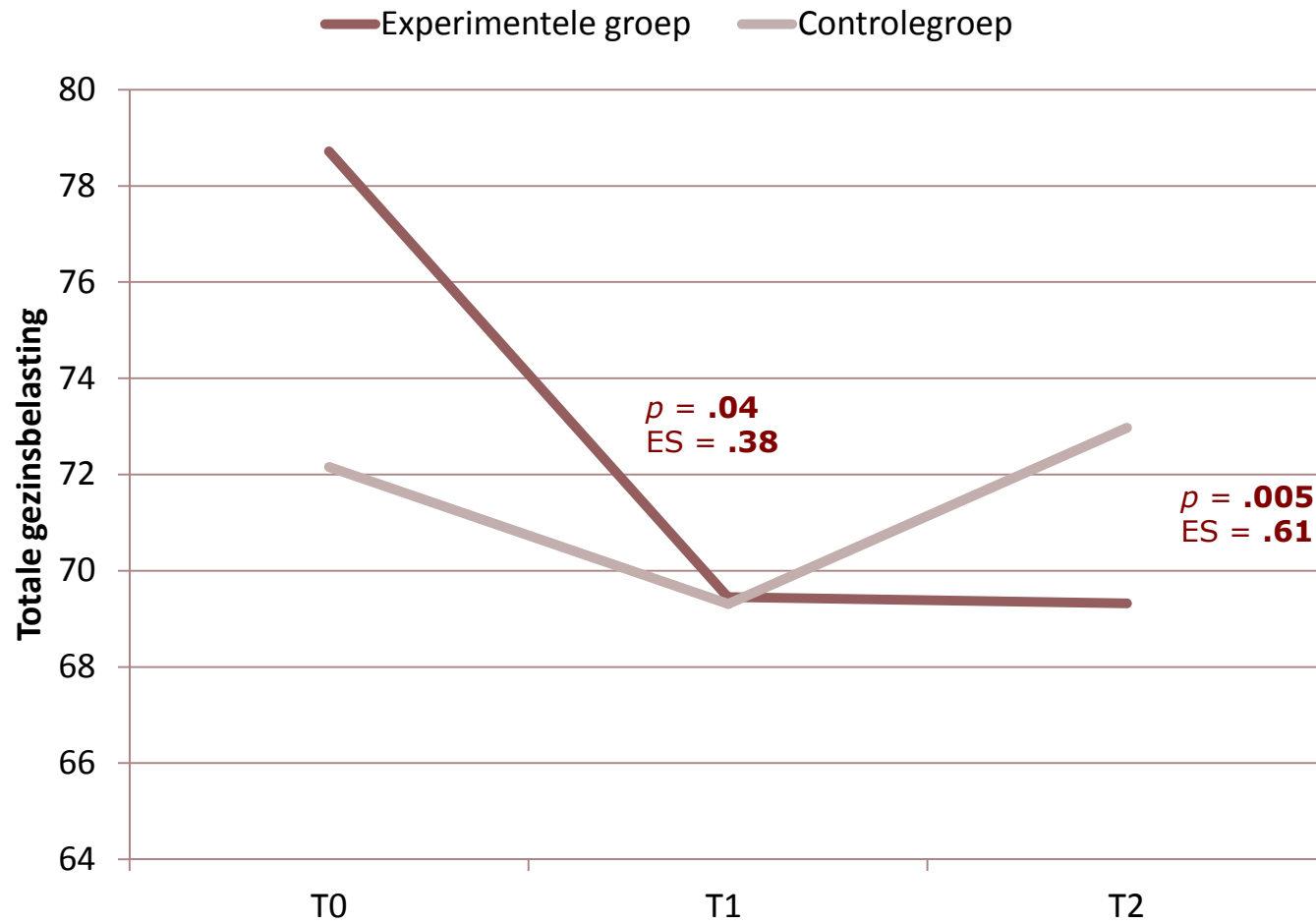
Effectiviteit PVO: Gedragsproblemen

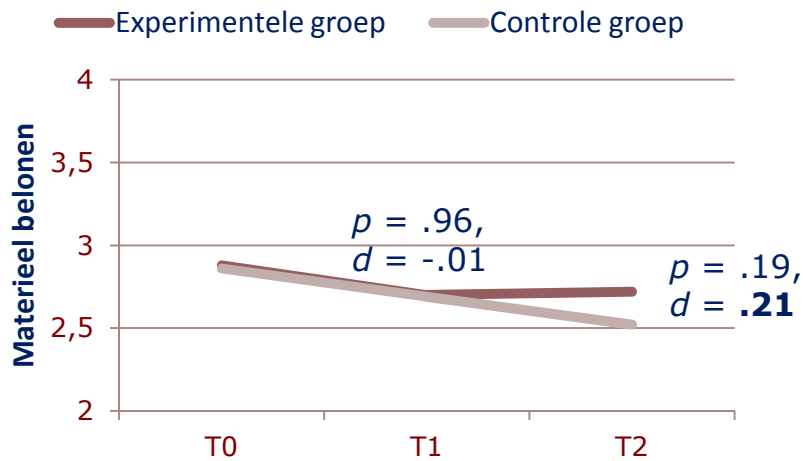
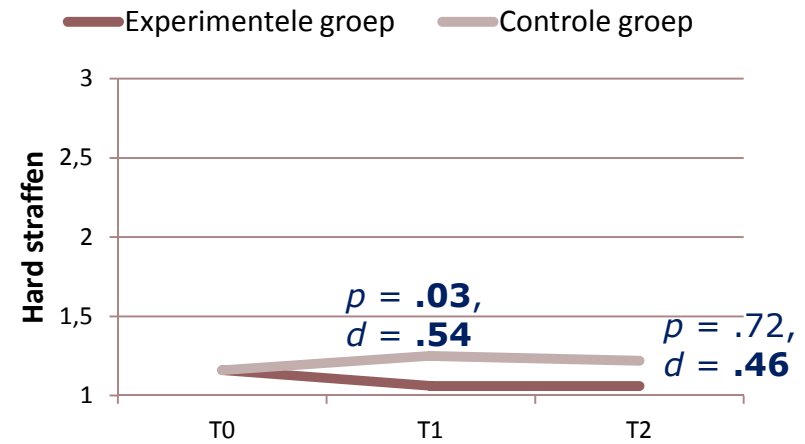
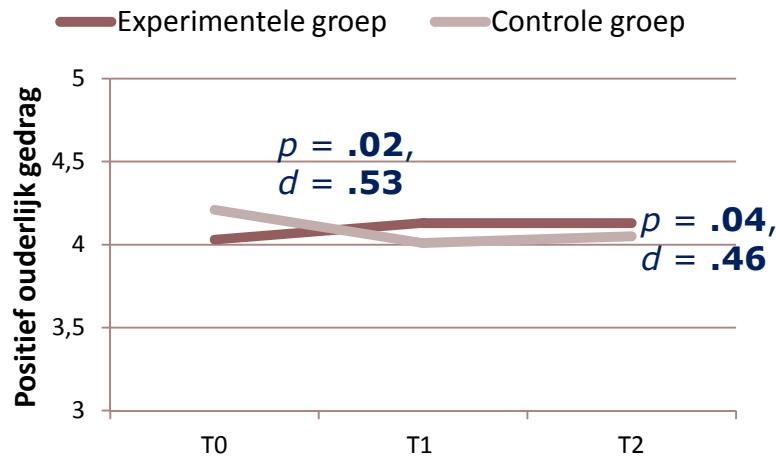
Effectiviteit PVO: Gedragsproblemen

Effectiviteit PVO: Gezinsbelasting

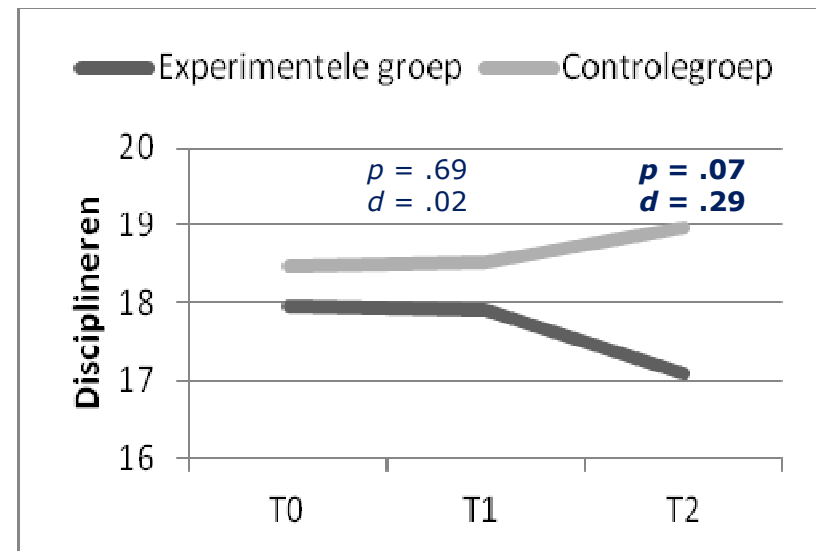
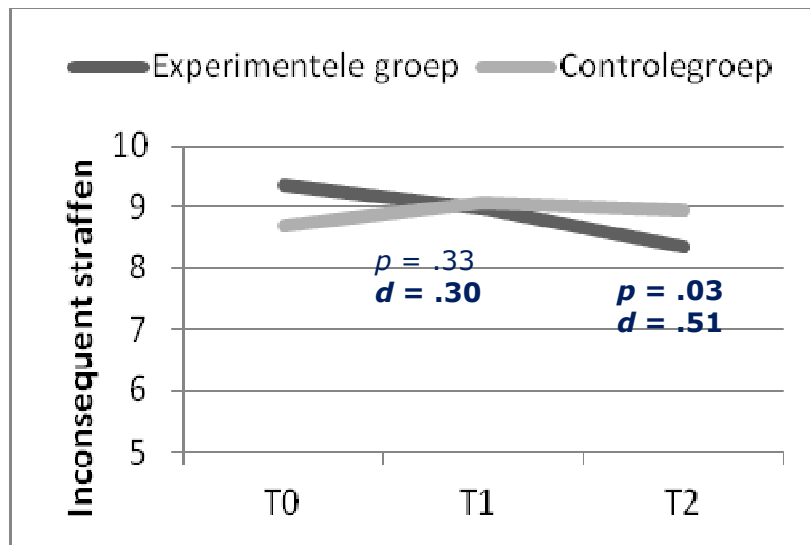

Effectiviteit PVO-SIM: opvoedgedrag

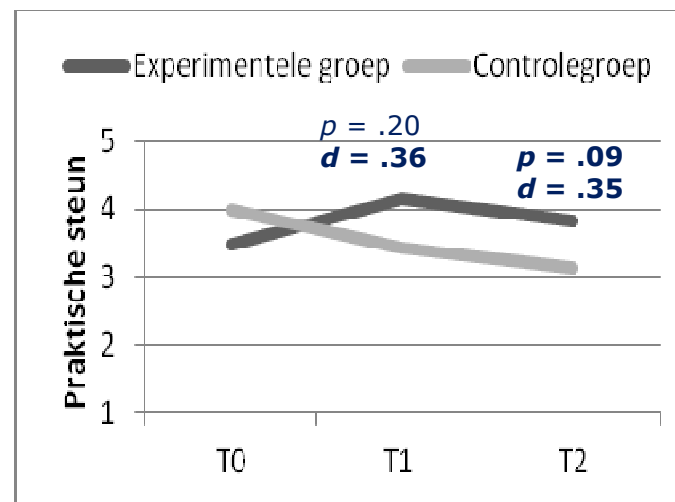
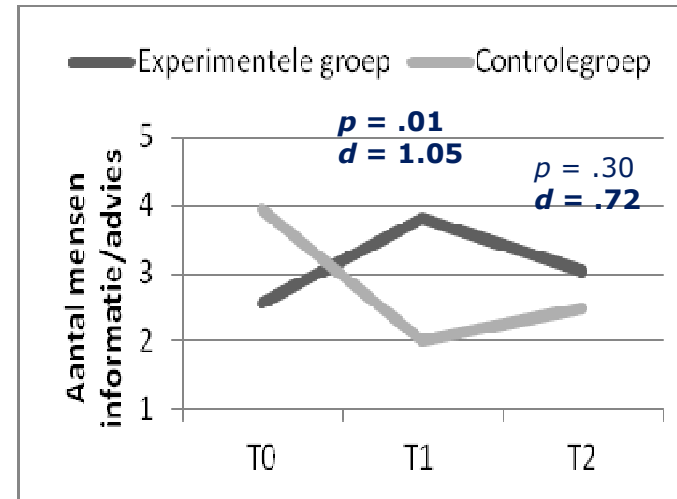
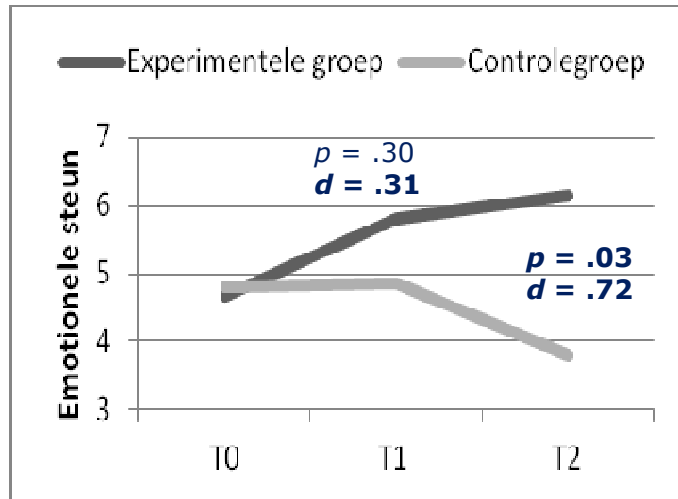

Effectiviteit PVO-GV: opvoedgedrag

Effectiviteit PVO-GV: steun

Conclusie

✓ Bevredigende resultaten

- Breakdowns
- Externaliserende en internaliserende gedragsproblemen
- Gezinsbelasting
- Opvoedingsgedrag
- Sociale/familiale steun

pvo

Pleegouders Versterken in Opvoeden

Implementatie

Genomen beslissingen

- ✓ PVO als module behandelingspleegzorg voor externaliserende gedragsproblemen
- ✓ Begeleidingscapaciteit: 18-24 dossiers per FTE/jaar
- ✓ Noden o.b.v. conservatieve berekening: 5 F.T.E. voor Vlaanderen
  - Limburg, Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen, Brussel-Vlaams-Brabant namen reeds beslissing tot uitbreiding capaciteit van 0.5 naar 1 F.T.E.

Te nemen beslissingen

✓ Bovenprovinciale aansturing

- Screening (indicatiestelling)
- Intervisie
- Coaching, begeleiding, bijsturing hulpverleningsproces
- Bewaking behandelintegriteit
- Ondersteunende effectmeting
- Training PVO-begeleiders

✓ Betrekken pleegzorgbegeleiders

- Basisopleiding
- Hulplijn
- Informatiedoorstroming

Te ondernemen acties

- ✓ Doorontwikkeling trainingshandboeken o.a.
  - Hoe omgaan met veelvoorkomende problemen
  - Procedures voor selectie, training, supervisie
  - Strategieën om klinische keuzen te maken (cf. wanneer naar volgende module, welke interventie kiezen, ...)
- ✓ Effectonderzoek
  - Populatiespecifieke varianten
  - Werkzame elementen
  - Limieten van toepasbaarheid
  - ...